

בס"ד
עשיק פר' תצוה
שבת זכור
שנת תשי"ע לפ"ק
שנה ח'
[כל הזכויות שמורות]

לעילוי נשמת מרת חנה רבקה העניג ע"ה בת הרה"ח ר' משה צבי הלוי אבעלעס ז"ל

שאלות ותשובות בירורי הלכות בנושאים השכיחים בענייני א"ח וז"ד

לדופקי בתשובה

הערות הארות יתקבלו בתשרי
אצל העורך הר' שלמה זוד קליין
מס' הפקס' 00442071836956
07727197313
המחיר: תבות ייגודל תורה
ש"י ביחוד דחסידי בעלזא
קלידס רד' לונדון י"ד
בשניות, כ"ק מרן אמריד טל"א

בענין שמיעת הברכות בקריאת פר' זכור

השומעים צריכים לכתחילה לכוון לצאת ידי חובתם גם בברכות כשמברך העולה לתורה, ולדברי הט"ז אין יוצאין ידי חובת הקריאה בלא שמיעת ברכה כד"ן, ולפיכך יש להזהיר את העולה לברך בקול רם.

בס' ארחות חיים לתלמיד החתם סופר (נדפס בהגהות חת"ס שבסוף השו"ע סי' תרפ"ה) כותב: "אדמ"ו נהג שאמר קודם הברכה לפ' זכור ופרה שיכוין כל אחד לצאת בברכה זו". והנה בעצם מבואר כן כבר בטו"ז סי' תרפ"ה (סק"ב) שכתב לדון אם קטן יכול לקרות בתורה פרשת זכור לפני הציבור, ואחר שמעתיק לשון הב"ח שם שמתיר לקטן לקרות בתורה, ואף באופן שאין הקטן יודע למי מברכין, חולק עליו הט"ז וכותב וז"ל: ולענין נראה דבקטן שאין יודע למי מברכין, אין יוצאין הברכה על ידו, ואין יוצאין ידי קריאה בלא ברכה על כן אין להקרות למפטיר לקטן שאינו יודע למי מברכין עכ"ל. ונמצינו למידיים ממנו ב' יסודות, ראשית, דחייבים לצאת הברכות מפי המברך, ודלכן אין קטן עולה, מפני שאין יוצאין הברכה ע"י, ועוד חידש דאין יוצאין הקריאה בלא ברכה. שר"ד בס' הלכות חג בחג (פורים עמ' ט"ז) שכותב דמזה אינו מוכרח שצריכין לשמוע, רק דבעי שהקריאה תהא עליה ברכה, והוא מחובת הצבור, ובקטן כזה חשיב קריאה בלא ברכה, ויל"ע בזה.

ועי' פמ"ג (משב"ז סק"ב) שמתמה עליו דהרי הברכות הן רק מדרבנן ומדוע יעכבו את הקריאה והברכות על התורה שהיא מה"ת שאפשר שהם מעכבות כבר ברכו בבוקר ע"ש. ועי' בהררי קודש על ההר צבי (פורים סי' ב' הערה 6) שמיישב את השגת הפמ"ג עפ"י דברי הבאר שבע (סוטה דף לג. ודף מא.) והמשכנות יעקב (סי' ט') שמהכתוב כי שם ד' אקרא, אין ללמוד דברכת התורה מדאורייתא, אלא לברכה"ת בציבור, דפסוק זה בציבור נאמר, אבל ברכה"ת ביחיד אינה אלא מדרבנן, ומה"ט אף אם בירך בשחרית ברה"ת ביחוד כשעולה אח"כ לתורה בציבור חייב לברך מה"ת שברכתו ביחיד לא הוי אלא מדרבנן, ולכן אף לגבי פרשת זכור, אף אם בירך בבוקר, עדיין חייב לברך מה"ת בציבור, ולכן כל שלא יברך, לא יצא ידי"ח, יעושי"ד.

ועי' במעדים וזמנים (ח"ב סי' קס"ו) שהוסיף עוד סברא דכא"א חייב לשמוע הברכות, דהטעם משום דלעולם בכל קריאת התורה, תקנו שכל הציבור חייבים "לשמוע" קריאה"ת ולא תקנו חכמים ברכה על "שמיעתה" דקריאה"ת, אלא על הקריאה, ולכן רק הקורא בתורה חייב בהברכה ולא ציבור השומעים. אך בפרשת זכור כיון שכא"א חייב ב"קריאה", אלא שיוצאים ידי חיוב קריאה מחמת דין שומע כעונה, דהוי כאילו כא"א קורא בעצמו, א"כ חייבים ג"כ בברכה שתקנו חכמים על קריאה"ת אלא שיוצאים הברכה, מפי המברך, ג"כ מחמת דין שומע כעונה, ולכן חייבים לשמוע הברכה מפי המברך יעושי"ד.

ועי' בספרו (ח"ב סי' קס"ו) ושו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' פ"ז) שו"ת שבת הלוי (ח"י סי' ק"ז אות א'), ושו"ת דברי ישראל (ח"ב סוה"ס עמ' ל"ד ד"ה בהגהות), ואריכות גדול בזה בס' עיונים בהלכה (ח"א סי' מ"ה). ולכן אף שבפוסקים וז"ל הט"ז לא מובא דבר זה, וגם המשנ"ב לא העתיקו (ועי' במקראי קודש סי' א' ודו"ק), מ"מ לכתחילה נכון לחוש לדבריו, ומה גם שהחת"ס הי' מזוהר ע"י.

* * *

ידיעה נחוצה להלי' קריאת המגילה

הפוסקים שנהגו לאומנם כל הקהל בקול, אם אינו קוראם ממגילה כשרה, לכתחלה יכוון בקריאתם בפירוש שלא לצאת אלא בשמיעתו מפי הקורא, שהרי מה שהחזן חוזר וקורא לאחר שסיימו הקהל הוא משום דלכתחלה מצוה לשמוע כל המגילה מתוך הכתב, ואם לא יכוין שלא לצאת באמירתו י"ל דיצא כבר בע"פ ותו לא יהני שמיעתו שנית מפי הקורא.

כן כתב בס' הליכות שלמה (ח"ב פ"ט טע"ד ד'), ועי' שאמר הגרש"א דהואיל ואין מקפידין על כך צ"ל דבסתמא יש לתלות שכוונתו לצאת מפי החזן. עוד דן שם מהא דמבואר במשנ"ב תר"צ סקט"ז דאם לא שמע פסוקים אלו מהחזן יוצא בדיעבד בקריאתו, וצ"ל דהיינו בלא כיון כנ"ל או במכוין להדיא לצאת בקריאה היותר מהודרת. ועיין בביה"ל סי' תר"צ ד"ה דוקא, שהביא מהבגדי ישע שאפילו אם לא קרא הפסוק ראשון או אחרון מתוך מגילה כשרה לא יצא. ואף שהביה"ל חולק עליו, מ"מ לכתחלה בודאי נכון לחוש לדבריו, ועכ"פ בפסוק אחרון.

שאלה. השומע מקרא מגילה ובאמצע פנה לבו לדברים אחרים, האם יצא.

תשובה. אם היסר לשמוע אפילו תיבה אחת לא יצא וצריך לחזור ולקרות, אך אם שמע התיבות אלא שבלבו פנה לדברים אחרים, אם הוא מסתכל בעקביות יחד עם הש"י ובכל פעם כשזוכר מוצא את עצמו שנסתכל במקום קריאת הש"י, יצא, ואם לאו לא יצא. וכל זה הוא רק בדיעבד דלכתחלה צריך לכוין לכל תיבה שיוצא מפי הש"י.

בשו"ע (סי' תר"צ) מבואר: הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומע וצריך שיכוין השומע לצאת, ובמשנ"ב דהיא לעיכובא אפילו בדיעבד, וזה הכוונה הוא קודם שמתחיל לקרוא יכוין על כל הקריאה זה לצאת זה להוציא ותו אי"צ. והוסיף המשנ"ב ומקורו מהמג"א ושא"י דצריך השומע להאזין אוזנו ולשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם היסר אפילו תיבה אחת וכן אם השומע חיסר תיבה אחת לשמוע לא יצאו וצריך לחזור" ע"כ.

ועי' באה"ט (סק"א) שכתב דאם שמע ולא כיון בכל תיבה יצא, עמ"ג. ועי' לבושר (על המג"א סקט"ו) שפירש דכוונת המג"א דלא כיון פירוש המילות, שאינו לעיכובא, אבל אם לבו פונה לדברים אחרים בעת הקריאה אף שאזניו שומעות אין זה שמיעה לצאת בה ידי חובתו, והרי זה כאילו אינו שומע.

ומ"מ עי' בשו"ת ארץ צבי (סי' מ"ה) שכתב בזה"ל: "ובהאי ענינא נלענ"ד עוד דהמביט במגלה בשעה שקורין המגילה או בשמו"ע בתוך הסידור בשעה שהש"י מתפלל ובכל עת שזוכר הוא מוצא את עצמו שנסתכל במקום קריאת הש"י אפילו שם במחשבתו בענינים אחרים כל שמביט כסדר מלה במלה בהדברים שהש"י אומר חשיב שומע דאל"כ איך אפשר במקרה שהוא מביט באותו מקום ובאותו מלה שהש"י קורא עתה, וע"כ דחוש הראיה שלו נגדר אחר חוש השמיעה וא"כ בהכרח צ"ל שהוא שומע וזה ברור בסברא, וסמך לזה מרשב"א הובא במג"א (תר"צ סקט"ו) שחכם אחד הי' תופס בידו מגלה בשעת קריאה כדי שלא יחסר משמוע תיבה אחת, משמה דהאם מסתכל במגלה אין חשש עכ"ל.

ובשערים המצויינים בהלכה (סי' קמ"א קונט"א טע"י י"ג) כותב דאפשר דבדיעבד גם במגלה במגילה מודפסת בזוהר וכדו' וע"כ במחשבתו אחר קריאת הש"י אף שמפנה לבו לדברים אחרים יוצא ידי"ח, כעין דברי הפוסקים - מובא במשנ"ב סק"ט - לענין חיסר שמיעת כמה תיבות דיוצא ידי"ח בדיעבד ע"י אמירתם מתוך חומש. ולפי"ז דברי הלבושי שרד אמורים רק כששומע הקריאה בעל פה.

שאלה. (א) האם אפשר לתת המעות שנותנים זכר למחצית השקל ממעות מעשר. (ב) ומה הדין לגבי מתנות לאבינונים.

תשובה. (א) המעות שנותן בשבילו אין ליתן ממעות מעשר, אמנם המעות שנותן בשביל אשתו ובניו יש להקל ליתנם ממעות מעשר. (ב) המתנות שהם לחיובא - דהיינו לב' אבינונים - אינו יכול לפטור עצמו ממעות מעשר, אבל ממה שמוסיף ליתן לעוד אבינונים בזה שפיר יכול ליתן ממעות מעשר.

(א) כתב הבאה"ט (תר"צ"ד סק"ב) בשם השל"ה: "מחצית השקל וכ"ש מתנות לאבינונים ומשלוח מנות אין בא ממעות מעשר, ואם בא להוסיף מוסיף משל מעשר, מהיר"ל בתשובה סי' נ"ז עכ"ל. ובשו"ת יחודה דעת (ח"א סי' פ"ז) כותב דמי שהשעה דחוקה לו, רשאי לתת ממעות מעשר, בתנאי שהתנה ואמר בפירוש בשעה שהתחיל להפריש מעות מעשר בלי נדר.

ומ"מ עי' בנטי"ג (כ"ז הע' ט"ז) דעבור נשים וקטנים שאינם חייבין ליתן יש להקל, ובפרט שכל הפוסקים (זולת הבאה"ט) לא הביאו דברי השל"ה רק לענין מתנות לאבינונים, ולא לענין מחצית השקל, עכ"ל. ושו"מ בס' מועדים לשמחה (ח"ג עמ' רס"ב) דכן הוא מפורש בס' יוסף אומץ (אות תתפ"ח).

(ב) ולענין מתנות לאבינונים הביאו המג"א והמשנ"ב (תר"צ"ד סק"ג) דברי השל"ה הנ"ל דאין ליתן להשני אבינונים שמחוייב ליתן ממעות מעשר.

וכתב בס' צדקה ומשפט (פ"ז הע' ל"ז) דיש להסתפק דאולי אף מה שמוסיף להשני עניים הראשונים יותר מהשיעור המחויב מדינא ג"כ חל עלייהו שם מתנות לאבינונים ואין להפרישו מכסף מעשר ע"כ. וכ"כ בנטי"ג (פס"ז הע' ו') ע"ש. אך בס' חזון עובדיה על הל' פורים (עמ' ק"ע) פסק דרשאי לתת ההוספה מכסף מעשר (וצי"ן לעי' בספרו יחודה דעת שם ובח"ג סי' ע"ז).

קבלתי מרב מענדלי ליליג זצ"ל שהי' רב בבה"מ דק"ק פפד"מ שקבל מהגאון בעל שב יעקב שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא מובטח לו שהוא בן עוה"ב, כן קבלתי".
חת"ס סופר דרשות ואגדות מכת"י עמי רמ"ה ע"ש שהאריך בטעם הדבר

